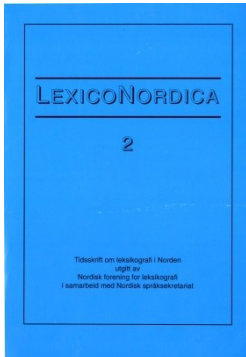

LexicoNordica

Titel:	Målspråkets verbkonstruktioner i en tvåspråkig produktionsordbok	
Forfatter:	Ilse Cantell	
Kilde:	LexicoNordica 2, 1995, s. 19-31	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Ilse Cantell

Målspråkets verbkonstruktioner i en tvåspråkig produktionsordbok

The article is a presentation of how the grammatical information on verb phrases in the target language is given in *Finsk-svensk ordbok* (Finnish-Swedish dictionary). In the dictionary, the Swedish verbs that take complements (mostly transitive verbs) are divided in four different types that are presented differently: verbs that take a direct object, verbs that take a preposition object or another complement in form of a prepositional phrase, verb-particle combinations and lexicalized phrases. The categories preposition object and verb-particle combination do not exist in Finnish. The dictionary user finds information on the correct preposition to be chosen and on the pronunciation of the phrase (stress). A more advanced user will also find information on the syntactic behaviour of the phrase (possible movements).

I sin artikel "Das zweisprachige Wörterbuch als Schreibwörterbuch: Informationen zur Syntax in zweisprachigen Wörterbüchern Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch" (1985) konstaterar Thomas Herbst att grammatikorna vanligen kommer till korta då det gäller syntax på lexikonets nivå i och med att de inte har andra medel till sitt förfogande än långa ordlistor och förteckningar över avvikelser av olika slag. Detta är en utgångspunkt för arbetsfördelningen mellan grammatikor och ordböcker. Herbst konstaterar också att ordboken inte är avsedd att ersätta grammatikboken utan att ordboken är en vettig och nödvändig komplettering på de punkter där grammatikbokens framställning inte är tillfredsställande.

En möjlighet är att behandla de regelbundna företeelserna i grammatiken i en särskild del av ordboken, en ordboksgrammatik. Denna kunde fungera som stöd för de grammatiska uppgifter som ges i själva ordboksartiklarna. Ett förslag till en sådan ordboksgrammatik presenterar Henning Bergenholtz i artikeln "Vom wissenschaftlichen Wörterbuch zum Lehrwörterbuch" (1985).

Då det gäller en tvåspråkig produktionsordbok mellan två så olika språk som finskan och svenskan blir arbetsfördelningen mellan ordboksartiklarna, grammatika och eventuell ordboksgrammatik aktuell på många plan. (Se också Martola 1995.)

Finsk-svensk ordbok

Finsk-svensk ordbok är ett samarbetsprojekt mellan det finska förlaget WSOY och den statliga Forskningscentralen för de inhemska språken. Målet är att ta fram en produktionsordbok med ca 92.000 uppslagsord.

Ordboken skall vara en efterföljare till den finsk-svenska storordbok som WSOY tidigare gett ut (Cannelin & al. 1976).

Finsk-svensk ordbok är avsedd att fungera som uppslagsverk vid produktion av svenskspråkiga texter. En viktig användargrupp är översättare som sysslar med krävande översättningar till svenska. Det finns ingen finsk-svensk översättningsordbok avsedd just för svenskspråkiga användare. Dessutom är det ett faktum att översättningar till svenska i Finland mycket ofta görs av personer som inte har svenska som modersmål. Därför är det sannolikt att *Finsk-svensk ordbok* i stor utsträckning kommer att användas som en äkta aktiv översättningsordbok.

Finsk-svensk ordbok skall uppfylla höga krav både vad gäller uppsättningen uppslagsord och den information om målspråket som ges i ordboken. Den avser naturligtvis inte att vara en grammatikbok, men redaktionen har höga ambitioner bl.a. då det gäller att ange syntaktisk information på lexikonets nivå om de svenska ekvivalenterna till de finska uppslagsorden. På detta sätt kommer ordboken också att kunna fungera som en ordbok för främmandespråksinläring för målspråkets del. Bland annat anges i ordboken alltid om infinitiven i samband med ett annat verb (ett hjälpverb) skall förse med *att* eller inte. Konstruktionsuppgifter för substantiv och adjektiv ges på motsvarande sätt som konstruktionsuppgifter för verb.¹

Redaktionen strävar efter att i så hög grad som möjligt ge denna information explicit i samband med ekvivalenterna och först i andra hand implicit i översättningar till exempelfraser och -sats.

Min presentation handlar om hur vi i *Finsk-svensk ordbok* löst frågan om arbetsfördelning mellan grammatikbok och ordbok då det gäller angivelsen av verbkomplement.² Jag skall speciellt visa hur finskans avsaknad av två grammatiska kategorier som finns i svenskan (partikelverb och prepositionsobjekt) för med sig ytterligare krav på tydlighet då det gäller angivelsen av konstruktionssättet i svenskan. De lexikaliserade fraserna i svenskan har en syntaktisk och semantisk struktur som kräver att de i sin helhet ges som ekvivalenter. Dessutom behandlar jag några fall där ett finskt verb kan stå utan objekt eller annat komplement medan dess svenska ekvivalent inte kan göra det.

¹ Samma system för angivelse av konstruktionsuppgifter har redan tillämpats i en finsk-svensk ordbok i handboksstorlek som samma grupp av författare nyligen gett ut (Cantell & al. 1995).

² Med *komplement* avses här en bunden bestämning till ett verb. Inom den generativa grammatiken talas det om bestämningar som ingår i ett verbs strikta subkategorisering. I valensteorin betraktas också subjektet som ett element som ingår i ett verbs valens. Då de distinktioner som görs inom dessa teorier inte har betydelse för min framställning här, har jag valt att använda termerna konstruktionsuppgifter och komplement och behandlar i denna artikel objekt och obligatoriska adverbial.

Transitiva verb i finskan och svenskan

Ett verb som är transitivt i finskan kan för det mesta bara få transitiva svenska verb som ekvivalenter. Så långt kommer vi med hjälp av universella drag i språken, men i många fall slutar likheterna mellan finskan och svenskan här. I finskan står objektet till ett transitivt verb i olika kasus (ackusativ eller partitiv) dels beroende på hurdan sats objektet ingår i, dels beroende på verbets semantik: ett totalobjekt står vanligen i kasus ackusativ och ett partitivt objekt i kasus partitiv. Lyckligtvis kan svenskans direkta objekt bara stå i en kasusform. Därför kan verbekvivalenter som får direkt objekt betraktas som omarkerade fall för vilka ingen konstruktionsuppgift behöver ges i en tvåspråkig ordbok:

nähdä se

Ibland sammanfaller också distributionen för finskans ackusativobjekt respektive partitivobjekt med distributionen för svenskans direkta objekt respektive prepositionsobjekt (kategorin prepositionsobjekt saknas däremot i finskan):

katsella titta (jtak³ på ngt)

Denna likhet kan här sägas ha semantiska grunder, men den är långt ifrån fullständig. Dessutom varierar prepositionerna i svenskan i hög grad och detta är en av de största svårigheterna för en finsktalande som skall lära sig svenska. Här har ordboken ett viktigt arbetsfält.

Olika kombinationer av verb och komplement i svenskan

För en finsktalande person kan det vara svårt att genomskåda svenska verbfraser med olika kombinationer av verb, partiklar, nominalfraser och prepositionsfraser. Olika sekvenser av dessa kan på ytan se helt likadana ut men ändå ha olika syntaktisk (och semantisk) struktur och de är så gott som självklara för en person med svenska som modersmål. Det att fraserna är olika till sin struktur medför skillnader i betoningmönstret och i möjligheterna till flyttningar av led inne i satsen. Inte heller dessa är problematiska för en svensktalande, men för en finsktalande kan det vara svårt att avgöra hur frasen skall betonas och vilka flyttningar av led som är tillåtna. En finsktalande uttalar t.ex. ofta svenskans prepositioner som betonade både då det är fråga om prepositionsobjekt och adverbial.

³ Proform (partitivform av det finska pronomenet *jokin* 'något').

För att hjälpa den finsktalande ordboksanvändaren tillämpas i *Finsk-svensk ordbok* ett system för presentation av verbekvivalenter som ger både explicit information om frasens struktur och, i fall av prepositionsobjekt och adverbial med preposition, om prepositionsvalet. Dessutom ges implicit information om betoningsmönstret och om möjligheterna till flyttningar av led i satsen. (*Finsk-svensk ordbok* kommer inte att innehålla explicita uttalsangivelser.) Systemet består av fyra huvudtyper av verbekvivalenter. Jag kommer här att behandla de tre typer som kan anses vara markerade fall: verb som tar prepositionsobjekt eller andra komplement med preposition, partikelverb och lexikaliserade fraser. Det fjärde typen i min presentation kan ses som en underavdelning av den omarkerade typen, men då det här är fråga om svenska verb, som till sitt konstruktionssätt i viss mån avviker från sina finska motsvarigheter, tas de upp som en egen typ.

Placeringen av objektet

Ett finskt verb kan inte alltid få ett enkelt verb eller ett partikelverb som sin svenska ekvivalent. Det finska verbet kan t.ex. vara en avledning där avledning morfemet står för en handling av ett visst slag och stammen anger resultatet av handlingen. Ett sådant verb är finskans *yksityistää* som t.ex. kan översättas med det svenska *privatisera*. Men det kan också motsvaras av den svenska frasen *överföra i privat ägo*. Frasen är inte en egentlig ekvivalent, i alla fall inte en elegant sådan, utan mera en parafra. I en tvåspråkig ordbok kan denna typ av "ekvivalenter" dock inte undvikas. I olika språk förekommer olika grad av lexikalisering av olika semantiska drag i orden och de betydelsekomponenter som ingår i ett ord i ett språk måste kanske delas på orden i en hel fras i ett annat språk.

För en finsktalande är kanske strukturen av frasen *överföra i privat ägo* inte självklar och en felaktig analys kan lätt leda till felaktig ordföljd då frasen placeras i en levande kontext:

*Man har överfört i privat ägo bolaget.

I en enspråkig ordbok som *Svensk ordbok* (1986) är den här typen av fraser inte ett problem. En svenskspråkig ordboksanvändare vet var objektet skall placeras. I SOB är frasen *överföra i privat ägo* dessutom inte ett lemma utan en metaspråklig förklaring till lemmat *privatisera*. (Samma korthet tillämpas också i den enspråkiga finska förlagan till *Finsk-svensk ordbok, Suomen kielen perussanakirja* (1990–1994)). Där finns inte heller objektet inplacerat i de frasformade omskrivningarna av verbet *yksityistää*: 'tehdä yksityiseksi' ('göra privat') och 'saattaa yksityisomistukseen' ('överföra i privat ägo').) Metaspråket

skall gärna vara kort (d.v.s. elliptiskt), det är klart att det är just objektet som kan strykas i korthetens namn.

I en tvåspråkig ordbok för däremot det kontrastiva problemet med sig ett lexikografiskt problem. Skall man i ordboken ange objektet i form av en proform som fungerar som plathållare eller skall man ge frasen i samma form som den ges i en enspråkig ordbok? I *Finsk-svensk ordbok* har vi för tydlighetens skull valt att ge objektet tillsammans med ekvivalenten: *överföra ngt i privat ägo*. Det är ju just målspråkets språkliga enheter vi vill beskriva så fullständigt som möjligt. I den tidigare nämnda mellanstora finsk-svenska ordboken av samma författare (Cantell & al. 1995) är stilen för proformen densamma som för den övriga ekvivalenten, men vi har också diskuterat möjligheten att ge proformen i ett avvikande typsnitt eller i en avvikande snittvariant. Detta skulle markera att det är fråga om en annan informationstyp än det övriga i ekvivalenten.

Preposition eller partikel?

Ovan konstaterades att personer med finska som modersmål lätt ger prepositioner en felaktig betoning då de uttalas i kontext. Ett stort antal svenska prepositioner och partiklar är dessutom homografer (t.ex. *i, till, på* och *om*) och detta bidrar till ytterligare förvirring för en finskspråkig person som vill lära sig svenska. Därför är det en viktig uppgift för ordboken att genom framställningssättet göra en klar skillnad mellan partikelverb och enkla verb med prepositionsfras.

Frasen *lägga sig i ngt* kan analyseras på två olika sätt: för det första som ett reflexivt verb *lägga sig* och adverbial *i ngt*, i detta fall inte ett komplement utan ett optionellt adverbial. SOB definierar frasens betydelse som 'placera sig i horisontell ställning mot underlaget'. Den andra analysen ger partikelverbet *lägga sig i*, och objektet *ngt*. Denna fras har enligt SOB betydelsen 'ingripa och försöka påverka ngt förlopp e.d.'.

Syntaktiskt betar sig de två fraserna olika, samma flyttningar kan inte göras i dem. Då det gäller den första frasen, kan adverbial *i* fundamentteras i sin helhet, men prepositionen kan också stå kvar på sin ursprungliga plats:

Vi får inte lägga oss i den här sängen.

I den här sängen får vi inte lägga oss.

Den här sängen får vi inte lägga oss i.

I fråga om partikelverbet är en flyttning som liknar den första flyttningen inte tillåten, d.v.s. partikeln kan inte fundamentteras tillsammans med objektet:

Vi får inte lägga oss i den här frågan.
 *I den här frågan får vi inte lägga oss.
 Den här frågan får vi inte lägga oss i.

I de två artiklarna *asettua* respektive *sekaantua* i *Finsk-svensk ordbok* får de två verben precis som i SOB var sin presentation:

asettua⁴ lägga sig

sekaantua lägga sig i

En likadan skillnad görs i fråga om det enkla verbet *smussla* och partikel verbet *smussla undan*. Fraserna *smussla med något* och *smussla undan något* ser ut att ha identisk syntaktisk struktur. I sitt satssammanhang betar sig de två fraserna dock olika. Då det gäller det enkla verbet, kan dess komplement fundamenteras i sin helhet, men prepositionen kan också stå kvar på sin ursprungliga plats:

Vi får inte smussla med det här.
 Med det här får vi inte smussla.
 Det här får vi inte smussla med.

Då det gäller partikel verbet, kan partikeln inte flyttas fram till fundamentet tillsammans med objektet:

Vi får inte smussla undan det här.
 *Undan det här får vi inte smussla.
 Det här får vi inte smussla undan.

Då de olika verbtyperna får var sin presentation i ordboken, kan användaren utifrån detta sluta sig till verbens syntaktiska beteende. Det kräver visserligen rätt avancerade kunskaper, men informationen finns där. I detta fall finns de båda verben i samma artikel. I fråga om partikel verbet ges också en fullständigare konstruktionsuppgift för att ange prepositionsvalet också då det gäller det optionella adverbiallet:

salailla smussla (**jtak** med ngt); **smussla undan** (**jtak jkita** ngt för ngn)

⁴ Det finska verbet har den allmänna betydelsen 'inta en viss ställning' och ordboken måste med hjälp av metaspråk beskriva skillnaden mellan *lägga sig*, *sätta sig* o.s.v. Detta metaspråk utelämnas här. Jag har också här utelämnat böjningsuppgifterna både för de finska och de svenska orden.

(Flyttningstestet kan naturligtvis också fungera som hjälp för lexikografen som kanske inte alltid är så säker på vilket fall det är fråga om.)

Prepositionsfraser som komplement

Prepositionsobjekt är en grammatisk kategori som saknas i finskan. Ibland tar ett svenskt verb prepositionsobjekt i de fall där det finska verbets objekt står i kasus partitiv och i dessa fall kan det påstås att en viss semantisk förutsägbarhet finns.

Men detta är inte alltid fallet och framför allt är inte valet av preposition klart för en finstalande. I *Finsk-svensk ordbok* har vi i fall med prepositionsobjekt valt att ge konstruktionsuppgifterna explicit efter själva ekvivalenterna så att vi först ger en proform som är en förkortning av någon av de olika kasusformerna av det finska pronomenet *jokin* ('något') eller *joku* ('någon') i den kasusform verbets, alltså uppslagsordets rektion förutsätter och sedan de svenska konstruktionsuppgifterna, d.v.s. prepositionen och proformen *ngt* eller *ngn*.⁵

odottaa vänta (*jkta* på *ngn*)

En transitiv verbekvivalent som tar ett direkt objekt får detta konstruktionssätt angivet bara då det förekommer som en ekvivalent bland många andra med varierande konstruktionssätt. Här följer en rad ekvivalenter från moment 2 i artikeln *valvoa*:

valvoa övervaka (*jtak ngt*); bevaka (*jtak ngt*); hålla uppsikt (*jtak över ngt*); hålla ett öga på *ngt*

Det finska verbet *koluta* konstrueras i en av sina betydelser med objekt. Objektet anger den "ort" där verksamheten i fråga sker, det är alltså inte fråga om ett semantiskt objekt. De svenska ekvivalenterna *rota* och *böka* tar båda ett adverbial som komplement. Adverbialet är motsvarigheten till den finska konstruktionens objekt och ges inom parentes i konstruktionsuppgifterna till ekvivalenterna:

koluta *rota*, *böka* (*jtk* i *ngt*)

Eftersom finskan är ett språk som är rikt på kasusformer, står verbkomplement som i andra språk motsvaras av prepositionsfraser ofta som adverbial i någon kasusform. Uppgifterna om ekvivalenterna till verb med detta konstruktionssätt ges i *Finsk-svensk ordbok* på samma

⁵ Presentationen här motsvarar inte nödvändigtvis den slutliga typografin.

sätt som konstruktionssättet för verb med prepositionsobjekt. Här ett exempel från moment 8 i artikeln för verbet *voittaa*, som har en hel del betydelser på samma sätt som det svenska verbet *vinna*, i detta moment avses betydelsen 'öka sina tillgångar (i affärer el. dyl.):'

voittaa vinna (jssak på ngt)

Partikelverb

En annan grammatisk kategori som inte existerar i finskan är partikelverben. Ett intransitivt partikelverb är inte något stort kontrastivt problem. Men om partikel verbet är transitivt, är det inte lätt för en person som inte har svenska som modersmål att göra skillnad mellan partikel och preposition. Om partikel verbet dessutom tar ett prepositionsobjekt, finns det dubbel orsak till förvirring. (I exemplens fall är prepositionen optionell, men de två olika konstruktionerna har olika betydelser, vilket naturligtvis måste anges i ordboken. I *Finsk-svensk ordbok* har vi valt att ge två separata konstruktionsuppgifter. Betydelskillnaden kan anges antingen med metaspråkliga förklaringar före konstruktionsuppgifterna eller med hjälp av exempelfraser om skillnaden är svår att förklara med ett eller två ord. – De förklaringarna har utelämnats här.)

aloittaa sätta igång (jk med ngt) (jk ngt)

Här skiljer sig analysen i *Finsk-svensk ordbok* från analysen i t.ex. den engelska inlärningsordboken LDOCE (1987). I den engelska ordboken definieras ett verb som består av två eller flera ord som en verbfras (phrasal verb): *grow out of* är alltså en transitiv verbfras som kan få ett (direkt?) objekt. I motsats till vad fallet är då det gäller enkla transitiva verb är objektet för dessa verb i LDOCE angivet som en proform efter uppslagsordet och i annan stil.

Lexikaliserade fraser

De lexikaliserade fraserna är en grupp som i *Finsk-svensk ordbok* får en presentation som avviker från presentationen av verb med prepositionskomplement och partikelverb. Fraserna är ofta metaforiska och bildar som helhet lexem, d.v.s. de har en egen betydelse som finns endast hos fraserna som helheter. Det är självklart att dessa inte i ordboken kan spjälkas upp enligt den syntaktiska strukturen. De måste få en presentation som visar att de som helhet står som översättning till det finska uppslagsordet. I *Finsk-svensk ordbok* ges fraserna i sin helhet utan stilbyte mellan de olika elementen i frasen (Här finns natur-

ligtvis samma möjlighet till alternativ lösning som diskuterats ovan i samband med placeringen av objektet inne i en fras.):

valvoa hålla ett öga på ngn

tavoitella stå efter ngt

viehättyä få upp ögonen för ngt

pantata hålla inne med ngt

I det första fallet skulle avsaknaden av prepositionsobjektet i ekvivalenten leda till en absurd tolkning och i de senare fallen skulle det bli fråga om verbens ursprungliga icke-bildliga betydelse. (I det sista exemplet avses den betydelse som i SOB förklaras som följande: 'inte avslöja'.)

Vid redaktionsarbetet är det ibland svårt att avgöra om en ekvivalent skall ges som en fras eller om den skall få separata konstruktionsuppgifter på samma sätt som i fråga om t.ex. prepositionsobjekt. Som ett hjälpmedel vid detta använder redaktionen för *Finsk-svensk ordbok* då frågan "Får verbet en annan betydelse utan komplement?" (d.v.s. är frasen ett eget lexem?). Om det får det skall komplementet ges tillsammans med ekvivalenten som i exemplen här ovan. Om det inte får det, kan konstruktionsuppgifterna ges separat som i fråga om verbet *hålla uppsikt*, som tidigare togs upp i raden av ekvivalenter till det finska verbet *valvoa*.

Optionellt komplement i finskan, obligatoriskt i svenskan

En del finska transitiva verb kan stå i kontexter där objektet inte finns utsatt (men tanken på ett objekt finns naturligtvis kvar, d.v.s. objektet finns i djupstrukturen). Dessa verb kan få svenska översättningar som inte kan stå i en sats utan utsatt objekt. Man ser t.ex. mycket ofta finländska butiker skylta om öppethållningstiderna på följande sätt:

Palvelemme klo 9–17.

*Vi betjänar kl. 9–17.

En butik i Sverige skulle troligen inte alls använda verbet *betjäna* i detta sammanhang, men där det används, krävs ett utsatt objekt i satsen.

För att hjälpa ordboksanvändaren att undvika sådana fel ger *Finsk-svensk ordbok* för dessa ekvivalenter objektet (i detta fall personobjektet) som en del av ekvivalenten i samma stil:

palvella betjäna ngn

Det finska verbet *vastata* får sitt komplement i kasus illativ. I svenskan är komplementet antingen en prepositionsfras (ett prepositionsobjekt) eller en nominalfras (ett indirekt objekt) beroende på verbet:

Hän ei vastannut kysymykseeni.
Han svarade inte på min fråga.
Han besvarade inte min fråga.

Det finska verbet kan också stå ensamt i en kontext på samma sätt som det svenska verbet *svara* kan stå antingen ensamt eller med prepositionsobjekt. *Besvara* däremot är ett transitivt verb som alltid måste ha sitt objekt utsatt i kontexten:

Hän ei vastannut.
Han svarade inte.
*Han besvarade inte.

Också detta objekt ges tillsammans med verbet i ekvivalenten, medan *svara* får en vanlig konstruktionsangivelse inom parentes:

vastata svara (jnk på ngt); *besvara* ngt

Sammanfattning och jämförelse

Finskan och svenskan uppvisar inte stora skillnader då det gäller verb och deras komplement. Men där skillnader finns är de vanligen fall för ordboksartiklarna och inte för grammatikboken (eller ordboksgrammatiken). Ett objekt i finskan kan ibland motsvaras av en prepositionsfras (ett prepositionsobjekt) i svenskan (t.ex. *odottaa – vänta*). I ett annat fall kan ett adverbialt komplement i finskan motsvaras av ett objekt i svenskan (t.ex. *vastata – besvara*). En lexikaliserad fras kan inte spjälkas upp enligt sin syntaktiska struktur. I vissa fall är ett svenskt verb "obligatoriskt" transitivt medan det finska uppslagsordet inte är det vilket måste markeras i ordboken.

Dessa skillnader är kontrastiva och kommer sällan fram i en svensk grammatikbok. För jämförelsens skull har jag undersökt hur de 21 lexem som förekommit som ekvivalenter till de finska uppslagsorden i mina exempel behandlats i två svenska ordböcker, i SOB (som väl närmast riktar sig till svenskspråkiga användare, men också används mycket i Finland av finskspråkiga vid studier i svenska) och i Lexinseriens *Svenska ord* (1984) som däremot uttryckligen är en ordbok för främmandespråksinläring.

Tabell 1. Konstruktionsuppgifter för ett antal verb och verbfraser i *Svensk ordbok (SOB)* och *Svenska ord*

	SOB	Svenska ord
besvara	– (ex.)	+
betjäna	– (ex.)	*
bevaka	+	+
böka	–	+
få upp ögonen för ngt	*	*
hålla ett öga på ngt		+
hålla inne med ngt	–	*
hålla uppsikt	* (ex.fras)	*
lägga sig	+	* (ex.fras)
lägga sig i	+	*
privatisera	+	*
rota	–(ex.)	+
smussla	–(ex.)	+
smussla undan	+ (ex.fras)	+ (ex.fras)
stå efter ngt		*
svara	+	–
sätta igång	–	+
vinna	+	+
vänta	+	+/-
överföra ngt i privat ägo	*	*
övervaka	+	+

Förklaringar:

+ angivelsen motsvarar angivelsesättet i *Finsk-svensk ordbok*

– angivelsen avviker från angivelsesättet i *Finsk-svensk ordbok*

* verbet eller verbfrasen finns varken som lemma eller som exempelfras i ordboken

(ex.) konstruktionssättet finns angivet implicit bland exempelfraserna

(ex.fras) frasen finns inte upptagen som ett eget lemma utan som en exempelfras under det enkla verbet

SOB ger ibland konstruktionsuppgifterna som en egen informationstyp, d.v.s. som en kommentar om prepositionen genast efter moment-siffran (t.ex. i artikeln *hålla inne*). Konstruktionssättet kommer också fram implicit bland exempelfraserna och -satserna (t.ex. i artiklarna *svara*, *vänta* och *vinna*), men ingen explicit angivelse finns t.ex. för det obligatoriska objektet tillsammans med verben *besvara* och *betjäna*. För en svenskspråkig användare är det ju självklart att objektet skall finnas med. Men det är det inte för en person med ett annat modersmål.

För verbet *sätta igång* i betydelsen 'börja' ger SOB endast konstruktionssättet med *och* + infinitiv. Detta konstruktionssätt finns där-

emot inte i *Svenska ord*, som ger *att* + infinitiv som alternativ till nominalfras i komplementet.

SOB tar inte alltid upp partikelverben som egna lemman. De förekommer då endast i exempelsatserna under det enkla verbet (t.ex. *smussla* och *smussla undan*).

Tabellen visar att *Finsk-svensk ordbok* i rätt hög grad är på samma linje som *Svenska ord*. (Det enda minustecknet i spalten för *Svenska ord* står för konstruktionen *svara på ngt* som inte finns angiven under uppslagsordet *svara!*)

Svenska ord ger konstruktionsuppgifterna explicit i form av en allmän exempelfras (<A besvarar x>), ett mycket tydligt sätt. *Svenska ord* gör också skillnad mellan obligatoriska och optionella bestämmingar (<A smusslar (med x)>). Dessutom anger *Svenska ord* om en sats kan stå i stället för en nominalfras i konstruktionen. Däremot skiljer sig *Svenska ords* sätt från *Finsk-svensk ordboks* sätt att ange prepositionskomplement i fall där en konstruktion ges som exempel under ett lemma. Här uteblir proformen, vilket får åtminstone mig att uttala prepositionen som betonad och ger en underlig uppfattning av frasens struktur. Ordboken ger i stället sist ett exempel på ett substantiv som kan ingå i frasen, men dess funktion är väl närmast att ange en semantisk regel:

öga hålla ett öga på (= se efter) (*barnen*)

Då det gäller verbet *vänta* anger *Svenska ord* i konstruktionsuppgifterna att prepositionen är optionell och ger för konstruktionssättet utan preposition exempelfrasen *vänta barn*. I *Finsk-svensk ordbok* har vi däremot valt att ge de sällsynta alternativa konstruktionssätten endast bland exempelfraserna.

Martin Gellerstam (1994) nämner i sin artikel i föregående nummer av *LexicoNordica* en fördjupad kontrastiv information inom ramen för en tvåspråkig ordbok som den ena lösningen på det dilemma en ordboksanvändare ofta befinner sig i. Vanligen är det enligt honom så att en ordboksanvändare som vill producera text på ett främmande språk antingen inte finner tillräcklig hjälp i en tvåspråkig ordbok eller, om han använder en enspråkig ordbok, från början skall veta vad han letar efter och var han kan finna det. Vi vill påstå att *Finsk-svensk ordbok* är en lösning på dilemmat, en kombination av en tvåspråkig ordbok och en enspråkig ordbok: ingången sker via det egna språket medan informationen om målspråkets enheter är lika fyllig som den information som ges om lemmarna i en enspråkig ordbok (med undantag av definitionerna förstås). Den tidigare finsk-svenska storordboken (Cannelin & al. 1976) innehåller redan i viss mån sådan information, men i *Finsk-svensk ordbok* har vi velat utveckla detta vidare.

Litteratur

Ordböcker

- Cannelin, Aulis & Cannelin, Knut & Hirvensalo, Lauri & Hedlund, Nils 1976: *Suomi-ruotsi suursanakirja. Finsk-svensk storordbok*. Helsingfors: WSOY.
- Cantell, Ilse & Martola, Nina & Romppanen, Birgitta & Sundström, Mats-Peter 1995: *Suomi-ruotsi opiskelusanakirja*. ('Finsk-svensk ordbok för studerande'.) Helsingfors: WSOY.
- LDOCE 1987 = *Longman Dictionary of Contemporary English*. Harlow: Longman Group UK Limited.
- SOB 1986 = *Svensk ordbok*. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Stockholm: Esselte Studium.
- Suomen kielen perussanakirja (I–III)*. ('Finsk basordbok'.) 1990–94. Päätoimittaja (huvudredaktör): Risto Haarala. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Svenska ord 1984 = *Svenska ord med uttal och förklaringar*. Stockholm: Esselte Studium.

Annan litteratur

- Bergenholtz, Henning 1985: Vom wissenschaftlichen Wörterbuch zum Lehrwörterbuch. I: *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch 28.–30.6.1984*, hrsg. von Henning Bergenholtz und Joachim Mugdan. Lexicographica. Series Maior 3. Tübingen: Niemeyer, 225–256.
- Gellerstam, Martin 1994: Produktionsordböcker – vad är det? I: *LexicoNordica 1*, 43–52.
- Herbst, Thomas 1985: Das zweisprachige Wörterbuch als Schreibwörterbuch: Informationen zur Syntax in zweisprachigen Wörterbüchern Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. I: *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch 28.–30.6.1984*, hrsg. von Henning Bergenholtz und Joachim Mugdan. Lexicographica. Series Maior 3. Tübingen: Niemeyer, 308–331.
- Martola, Nina 1995: Substantiv avledda av adjektiv och verb – en jämförelse mellan några ordböcker med finska som källspråk. I: *LexicoNordica 2*, 89–108.